

Особистісно орієнтований підхід до формування професійно важливих якостей майбутніх психологів

Чумаченко О. В.

*магістрантка ННІ психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: chumachenko@krok.edu.ua*

Петрунько О. В.

*доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник, професор ННІ психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: olgaptv@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-9023-5265*

У контексті гуманізації сучасної освіти та її переорієнтації на парадигму особистісно-орієнтованого та смисло-орієнтованого навчання, особливого значення набуває особистісна підготовка психолога-практика.

Оскільки, в силу специфіки роботи практичного психолога, його особистість виступає одним із основних інструментів здійснення професійної діяльності, то рівень вимог до його особистості невідмінно підвищується, що зумовлює зміну вимог і до процесу його професіоналізації, оскільки саме у ньому відбувається не лише розвиток особистісних структур, але і специфічна інтеграція особистісних властивостей та якостей, формування особистості як цілісної системи. Особливо це стосується процесу навчання у вищій школі, коли відбувається інтенсивне професійне становлення студента як фахівця.

Аналіз наукової літератури засвідчив зростання інтересу науковців щодо пошуку ефективних шляхів професійної підготовки майбутніх практичних психологів. Зокрема, О. Ф. Бондаренко, С. В. Васьківська, Ж. П. Вірна, Л. В. Долинська, І. В. Дубровіна, С. Д. Максименко, В. А. Семиченко, В. Г. Панок, Н. І. Пов'якель, Н. В. Чепелева, Т. С. Яценко та інші висвітлювали питання актуальності особистісного зростання психолога під час навчання, розвитку його професійного мислення, комунікативної сфери, ціннісно-смислового ставлення до професії. Також науковцями підкреслюється висока значимість якостей особистості психолога-професіонала в успішності його діяльності.

На підставі аналізу позицій вчених (С. Д. Максименко, В. П. Москалець, М. В. Савчин, А. С. Борисик та ін.) під професійно значущими якостями розуміють низку важливих якостей спеціаліста, які сприяють успішному виконанню професійної діяльності, ефективному розв'язанню професійних завдань, особистісно-професійному зростанню та удосконаленню. З цієї точки зору професійно важливими якостями можуть виступати властивості нервової системи, властивості психічних процесів, особові особливості, характеристики спрямованості, знання і переконання, окремі динамічні риси особистості, окремі психічні або психомоторні якості [5].

Спроби визначити, які ж риси бажано мати практичному психологові робилися неодноразово. Чи не найперша спроба узагальнити професійні якості психолога належить М. М. Обозову, який вважав обов'язковими для нього такі риси як: комунікабельність, контактність; динамічність та гнучкість поведінки; емоційну врівноваженість та толерантність; високий рівень загальної культури; професійний такт; вміння здійснювати

стратегію поведінки; вміння спільними з клієнтом зусиллями аналізувати труднощі; професійна компетентність, високий рівень теоретичних знань та практичних умінь у галузі конфліктології [1].

Працюючи над створенням моделі особистості психолога, а також вивчаючи проблему успішності його діяльності, Н.В.Чепелева вважає професійно важливими якостями емпатійність, сенситивність, орієнтацію на іншого як рівноправного суб'єкта спілкування, вміння встановлювати контакти з людьми, а власне ефективність фахівця вбачає у сформованості такої характеристики особистості, як діалогізм, розуміючи її як здатність вести професійно орієнтований діалог, спрямований на встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин [4].

Варто зауважити, що Н.В.Пророк розробив модель психолога професіонала, в якій поділяє професійно важливі його якості на чотири блоки:

- перший блок включає в себе спрямованість та мотиви професійної діяльності;
- до другого блоку відносяться вимоги, які висуваються до соціально-перцептивних якостей професіонала, до здатності вірно відображувати соціальні об'єкти, зокрема, до психологічної спостережливості;
- третій блок-вимоги до якостей особистості, що пов'язані з процесом опрацювання та осмислення соціальної інформації;
- четвертий блок професійно важливих якостей психолога утворюють володіння собою, ініціативність, оптимізм, стриманість, надійність, тобто якості, пов'язані з емоційно-вольовою сферою [3, с.16-17].

Не дивлячись на значну кількість думок, щодо виділення професійно важливих якостей психолога, і відсутність їх чіткої систематизації, дослідники наголошують, що саме у процесі професійної підготовки психолог повинен сформуватись як активний суб'єкт діяльності, як зріла особистість з професійно важливими якостями.

Водночас аналіз існуючих умов професійної підготовки майбутніх психологів свідчить про неоднозначність позицій щодо змісту професійно значущих якостей психолога, професійно особистісного потенціалу психолога й умов їхнього розвитку.

Аналіз змісту, структури та функцій системи професійної підготовки майбутніх практичних психологів у вищій школі показує, що вона зорієнтована головним чином на оволодіння певною системою теоретичних знань, спеціальних умінь та технік, спрямована в основному на формування компетенцій, залишаючи розвиток особистості майбутніх спеціалістів без належної уваги, хоча саме особистість та індивідуальність студента є тою основою, яка здійснює суб'єктну вибірку інтеграцію здобутих компетенцій у внутрішні психічні структури особистості.

Г. С. Абрамова, Л. В. Долинська, І. А. Зязюн, О. Кондрашихіна Н. І. Пов'якель, В. А. Семиченко та інші висловлюють думку про те, що професійна підготовка майбутніх психологів повинна здійснюватися у новій особистісно орієнтованій парадигмі. Йдеться про актуалізацію професійно важливих особистісних якостей майбутніх психологів, орієнтацію на формування професійної компетентності, створення системи професійних навичок, що сприятимуть досягненню професійного успіху, самореалізації, набуття професійної культури спілкування, професійної інтуїції, рефлексії.

Основним принципом особистісно орієнтованого підходу у вищій освіті є принцип суб'єктності, який спрямований на створення сприятливих умов для розвитку особистості кожного студента як рівноправного суб'єкта освітнього процесу. Домінуючим методом

навчання при цьому має стати інтерактивне та розвивальне навчання.

Для особистісно-орієнтованих технологій навчання характерні варіативність методик, що активізують розумову діяльність студентів; чіткість дидактичної мети у формі рольової перспективи; структурування навчальної інформації у вигляді імітаційно-ігрової та проблемно-ситуаційної моделі; поєднання різноманітних видів навчання (проблемного, програмованого, ігрового, діалогічного, модульного та ін.); використання активних форм і методів навчання; залучення студентів до активної діяльності через програвання навчальних ролей і пошук виходу із проблемних ситуацій; опора на творчий потенціал та індивідуальні можливості і здібності студентів; педагогічна взаємодія, співпраця і співтворчість у системі стосунків «викладач-студент»; свобода вибору ролей, завдань-ситуацій і забезпечення кожному студентові успіху в навчальному процесі [2].

Ефективним способом реалізації вказаних педагогічних умов є проведення соціально-психологічних тренінгів, спрямованих на розвиток професійно важливих якостей майбутніх психологів.

Список використаної літератури

1. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений /Н. Н.Обозов.-К.: Лыбидь, 1990.-192 с.
2. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. посіб. /О. М. Пехота, В. Д. Будак, А. М. Старева та ін. За ред. І. А. Зязюна, О. М.Пехоти. К., 2003.-268 с.
3. Пророк Н. В. Практичний психолог: професійно важливі якості //Психологія.— 2002. -№1.-С.16-17.
4. Чепелева Н. В. Формування професійної компетентності в процесі вузівської підготовки психолога-практика //Актуальні проблеми психології.-К.: Ін-т психології. АПН України, 1999.-С. 271-279.
5. Шадриков В. Д. Введение в психологическую теорию профессионального обучения /В. Д. Шадриков. — Ярославль: ЯПУ, 1981.- 72 с.